

MAKALE | ARTICLE

Başlık | Title: İsrail'in Kuruluşunda Sovyetler Birliği Dış Politikası

DOI: <https://doi.org/10.34230/fiad.1570650>

Yazar | Author, ORCID, Google Scholar ID:

Elnur İSMAYIL, 0000-0002-9438-2649

Kaynakça | Reference:

İsmayıl, Elnur. "İsrail'in Kuruluşunda Sovyetler Birliği Dış Politikası." *Filistin Araştırmaları Dergisi*, no. 16 (2024): 41-68.

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Gönderilme Tarihi | Submission Date: 20.10.2024

Kabul Tarihi | Acceptance Date: 29.12.2024

Yayın Tarihi | Publication Date: 31.12.2024

DİZİNLER & VERİTABANLARI | INDEXES & DATABASES

DİZİNLER & VERİTABANLARI |

INDEXES & DATABASES

BAĞLANTILAR |

LINKS

Alıntı-GayriTicari-Türetilemez 4.0
Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0)

Bu çalışma Creative Alıntı- GayriTicari- Türetilemez 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under a Creative Commons Attribution- NonCommercial- NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).

Elnur İsmayıl •

İsrail'in Kuruluşunda Sovyetler Birliği Dış Politikası

Öz | Abstract: Sovyetler Birliği'nin diplomatik ve askeri yardımı olmasaydı İsrail'in kuruluşunun zor olacağı gerçeği neredeyse unutulmuştur. Sovyetler Birliği'nin, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler Genel Kurul (BMGK) toplantılarında Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasına verdiği diplomatik destek, İsrail'i *de-jure* olarak tanıyan ilk devlet olmasıyla sonuçlanmıştır. Sovyetler Birliği, İsrail'in kuruluşu öncesinde Filistin sorununun çözümü için iki ana seçenek üzerinde durmuştur. İlk seçenek, her iki etnik grup için eşit haklara sahip birleşik federatif Arap-Yahudi devletinin kurulması; ikinci seçenek ise, Filistin'in Yahudi ve Arap olmak üzere iki bağımsız devlete bölünmesi olmuştur. Sovyetler Birliği'nin İsrail'e diplomatik desteği, ilk İsrail ve Arap devletleri arasındaki savaşta askeri yardımlarla devam etmiştir. Fakat, bu ilişkiler çok uzun sürmemiş ve 1950'li yılların başlarında Tel-Aviv hükümetinin Batılı güçlerle ilişkilerini geliştirmesiyle 1953 yılında Moskova-Tel-Aviv arasında diplomatik ilişkilerin sonlanmasına götüren bir krizle sonuçlanmıştır. Makalede, Sovyetler Birliği'nin neden Filistin topraklarında bir İsrail devletinin kurulmasına ihtiyaç duyduğu, bu süreçte nasıl bir diplomasi izlediği ve Moskova ve Tel-Aviv arasında diplomatik krize neden olmuş olaylara götüren süreçlere değinilmektedir. Özellikle, İkinci Dünya savaşı sonrasında konuya ilişkin olarak Kremlin'de ve BM meclisinde Sovyet diplomasisinin oynadığı rol ele alınmıştır. Makalede özellikle İsrail'in kuruluşundan 1953 yılında Moskova-Tel-Aviv ilişkilerinde yaşanmış diplomatik krize kadarki dönem incelenmektedir. Makale, ayrıca, Sovyet ve Rus kaynaklar kullanılarak Kremlin'in konuya nasıl yaklaştığını analiz etmekte ve Türkçe literatüre katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler | Keywords: İsrail'in kurulması ve tanınması, Sovyetler Birliği-İsrail Diplomatik ilişkileri, Moskova-Tel-Aviv Askeri işbirliği, Stalin'in Yahudi Hükümeti Projesi, Doktorlar Krizi

Foreign Policy of the Soviet Union at the Founding of Israel

Abstract | Öz: It is almost forgotten that without the diplomatic and military assistance of the Soviet Union, the establishment of Israel would have been difficult. The Soviet Union's diplomatic support for the establishment of a Jewish state in

*Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Uluslararası Siyaset ABD, elnur.ismayil@medeniyet.edu.tr

Palestine at the United Nations General Assembly (UNGA) meetings after the Second World War was complemented by its de-jure recognition of Israel as the first state. Prior to the establishment of Israel, the Soviet Union focused on two main options for the solution of the Palestinian question. The first option was the establishment of a united federative Arab-Jewish state with equal rights for both ethnic groups; the second option was the division of Palestine into two independent states, Jewish and Arab. The Soviet Union's diplomatic support for Israel continued with military assistance in the first war between Israel and the Arab states. However, these relations did not last long, and in the early 1950s the Tel-Aviv government improved its relations with the Western powers, resulting in a crisis that led to the termination of diplomatic relations between Moscow and Tel-Aviv in 1953. The article discusses why the Soviet Union needed the establishment of an Israeli state in the Palestinian territories, what kind of diplomacy it pursued in this process, and the processes that led to the events that caused the diplomatic crisis between Moscow and Tel-Aviv. In particular, the role of Soviet diplomacy in the post-World War II period, both in the Kremlin and at the UN, is discussed. In particular, the article examines the period from the establishment of Israel to the diplomatic crisis in Moscow-Tel-Aviv relations in 1953. The article also analyzes how the Kremlin approached the issue using Soviet and Russian sources and aims to contribute to the Turkish literature.

Keywords | Anahtar Kelimeler: The establishment and recognition of Israel, Soviet Union-Israel Diplomatic relations, Moscow-Tel-Aviv Military cooperation, Stalin's Jewish Government Project, Doctors Crisis

Giriş

İsrail'in Bağımsızlık Bildirgesi 14 Mayıs 1948'de ilan edilmiştir. Bağımsızlık Bildirgesinin ilan edildiği tarihe kadarki dönemde, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ve özellikle de dönemin Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Sekreteri Joseph Stalin'in, Filistin topraklarında bir Yahudi devletinin kurulmasında önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Sovyet ve Rus kaynaklarında, Sovyetler Birliği'nin diplomatik ve askeri desteği olmadan, İsrail'i kurma planının asla gerçekleşmeyebileceği ile ilgili iddialar mevcuttur. İsrail devletinin kurulmasına ilişkin SSCB dış politikasında nasıl bir politika izlemiş ve neyi amaçlamıştır? Makalede, İsrail'i ilk tanıyan devlet olmasına rağmen Sovyetler Birliği'nin İsrail ile diplomatik ilişkilerini neden sürdüremediği de anlatılmaktadır. Aslında Stalin'in kendisinin bir etnik Gürcü Yahudi'si olduğu¹ iddia edilse de etnik bağlılıktan

¹ „Stalin Osetinskiy Evrey“, *Sekretne Issledovanie*, 24, 2001. Stalin'in etnik kökeni ile ilgili (Gürcü ve Ermeni) birçok iddia mevcuttur. Bunlardan biri de asimile olmuş Osetin Yahudi'si

daha ziyade Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu'daki jeopolitik çıkarları doğrultusunda Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurulması planına destek verdiği bilinmektedir. Bahsi geçen dönemde, Sovyetler Birliği'nin Hitler Almanya'sı üzerinde kazandığı savaştan kaynaklanan imajı, uluslararası sistemde jeostratejik konumunu güçlendirme politikaları ile de örtüşmekteydi. Bu doğrultuda, Soğuk Savaşın ilk yıllarında Kremlin için uluslararası sistemde ABD ve Büyük Britanya gibi emperyalist rakiplerini zayıflatabilmek adına planlanmadan veya yanlış stratejik beklentilerle alınmış kararlar, kısa bir süre sonra Sovyetler Birliği için olumsuz sonuçlanmıştır. Sovyetler Birliği ve İsrail arasındaki ilişkilerin 1940'lı yıllardan Soğuk Savaş bitene kadarki süreçte ittifaktan düşmanlığa evrilmesi buna verilecek bir örnektir.

İkinci Dünya Savaşı başlarında, Siyonist liderler Sovyet hükümetiyle ilk kez 1939 yılında Nazi Almanya ve Sovyetler Birliği arasında Molotov-Ribbentrop Paktı'nın imzalanmasının ardından, Sovyetlerin Doğu Avrupa'yı ilhak etmesiyle temas kurmuşlardır. Polonya'nın Almanya tarafından işgal edilmesi, Besarabya, Kuzey Bukovina ve Baltık Devletlerinin Sovyetler Birliği tarafından işgali sonucunda yaklaşık iki milyon etnik Yahudi kendilerini Sovyetler Birliği topraklarında ve yönetiminde bulmuşlardır. 1939'da Sovyet yönetimi altında yaşayan Yahudilerin 3.020.000 olan sayısı 1940'ta 4.800.000'e yükselmiştir.² Alman işgali altındaki Polonya, Romanya ve Çekoslovakya'dan 300.000 Yahudi mülteci de Sovyetler Birliği'ne göç etmek zorunda kalmıştır.³ Bunun sonucu olarak da Yahudilerin akıbeti hakkındaki endişeler, Siyonist liderliği Sovyet diplomatlarla, özellikle de Moskova'nın

olabileceğine ilişkin iddialar vardır. Özellikle, Stalin'in Dzugashvili soyadının anlamının "Yahudi'nin oğlu" olması dikkat çekmektedir. Bilimsel olarak, Anatoliy Klyosov isimli Sovyet Biokimya alanında ünlü bir profesörün bilimsel araştırması sonucunda da bu iddia yer almaktadır. Gürcü akademisyen Georgiy Leonidze de araştırmalarında Stalin'in etnik kökeninin Osetin Yahudi'si olduğunu ifade etmiştir.

² "Evrei SSSR nakanune voyni. Vostochnie i zapadnie territorii", *The World Holocaust Remembrance Center*, <https://www.yadvashem.org/ru/holocaust/ussr/prewar-ussr.html>, (erişim: 15.12.2024).

³ "German occupation and alliances", *The Holocaust Explained*, <https://www.theholocaustexplained.org/life-in-nazi-occupied-europe/occupation-case-studies/>, (erişim: 15.12.2024).

Londra Büyükelçisi Ivan Maisky ile diyalog kurmaya yöneltmiştir ve ilk temaslar bu şekilde başlamıştır.⁴

1. İsrail'in Kuruluşunda Stalin'in Hedefleri

2. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte SSCB'nin neden Filistin'de bir Yahudi devleti kurma planını desteklemeye başladığına dair birçok görüş vardır. Her şeyden önce, dönemin Sovyet siyasi elitinin İsrail'i, Orta Doğu'da önemli bir konuma sahip olan Büyük Britanya'nın yerini alabilecek potansiyel bir müttefik olarak görmüş olduğu gerçeğini belirtmek gerekmektedir.

Bahsi geçen dönemde, bölgedeki Arap devletlerinin birçoğu Batı yanlısı olarak bilinmekteydi. Suriye, Mısır, Irak ve diğer Orta Doğu devletleri daha bağımsızlık yolunda ilerleseler de eski sömürgeci devletlerin etkisi hala büyüktü. Büyük Britanya'nın Ortadoğu'daki son topraklarından biri de Londra'nın giderek kontrolünü kaybettiği Filistin topraklarıydı. Arap dünyasına yakın olduğu düşünülen Büyük Britanya, kutsal topraklara Yahudi göçünü kısıtlama politikası izlemesine karşılık Filistin'deki Yahudiler silahlanarak İngilizlere karşı ayaklanmışlardır.⁵ Sovyetler Birliği ise bunu sosyalist kampını genişletmek ve dünya emperyalizmine karşı mücadelede müttefikler kazanmak için bir fırsat olarak görmüştür.

Dönemin Sovyet hükümetinin, Filistin'deki duruma ve Siyonizm'e olan ilgisinin İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle artmış olduğu da anlaşılmaktadır. Stalin, Yahudi cemaatlerinin ve lobilerinin ABD'deki etkisinin farkında olarak, ikinci cepheyi mümkün olan en kısa sürede açması için Yahudi lobisinin dönemin Roosevelt yönetimi üzerinde baskı yapmasını planlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Sovyetlerin bölgedeki çıkarları öncelikle Rus Ortodoks Kilisesinin mülklerini iade etme arzusuyla sınırlı kalmıştır. Dönemin Sovyetler Birliği Dışişleri Halk Komiseri Yardımcısı Kavtaradze'nin Dışişleri Halk Komiseri Molotov'a 31 Mart 1945 tarihinde

⁴ Gabriel Gorodetsky, *The Maisky Diaries: Red Ambassador to the Court of St. James's*, (New Haven: Yale University Press, 2015), 335.

⁵ Arie J. Kochavi, "The Struggle against Jewish Immigration", *Middle Eastern Studies* 34, no 3 (1998): 146.

gönderdiği notta da Filistin'de yaşayan Sovyet vatandaşlarından bahsedilmiştir.⁶

Bir farklı görüş ise, Stalin'in Hitler Almanya'sı tarafından gerçekleştirilmiş Holokost vahşetinden sonra Yahudilere bir devlet vermek istediğine ilişkindir. Bu yaklaşım, İsrail Devleti'nin kurucularından, 1948-1949 yılları arasında İsrail'in Moskova Büyükelçisi ve daha sonra 1969-1974 yılları arasında İsrail Başbakanı olarak görev yapmış Golda Meir tarafından da savunulmuştur.⁷

Hitler Almanya'sında Yahudilere karşı gerçekleştirilmiş soykırım politikalarının bir parçası olarak Hitler'in, işgal ettiği Sovyetler Birliği toprakları da dâhil olmak üzere Alman işgali altındaki tüm topraklarda yaşayan Yahudilerin fiziksel imha edilmesini öngören "Yahudi sorununa nihai çözüm" talimatını vermesi,⁸ Sovyetler Birliği'ndeki Yahudilere ilişkin yaklaşımı da değiştirmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, İkinci Dünya Savaşı başlarında, SSCB'de 5 milyon civarında Yahudi yaşadığı bilinmektedir. Hitler'in talimatı sonrasında, Sovyet hükümeti Yahudi nüfusu ve maddi değerleri Ural ve Orta Asya bölgelerine tahliye etmeye başlamıştır. Bu politika, Lazar Kaganoviç başkanlığındaki Sovyetler Birliği Halk Komiserleri Konseyi'ne (SNK) bağlı Tahliye Konseyi tarafından yürütülmüş; Konsey, Yahudilerin taşınmasına ilişkin doğrudan ve ayrı bir direktif yayınlamamış olsa da, Ural bölgesine göç ettirilmiş 12 milyon kişi arasında Yahudilerin oranı yüksek olmuştur. Hitler Almanya'sının Sovyetler Birliği'ne saldırı stratejisi olan Blitzkrieg'in ilk aylarında, Ukrayna ve Belarus'un batısında, Baltık Devletleri ve Moldavya'da yaşayan 2 milyon Yahudi'nin yaklaşık 200.000'i tahliye edilebilmiştir. Hitler Almanya'ya ait askeri birimler, Sovyet topraklarının işgalini gerçekleştirdiğinde SSCB topraklarının geri kalanından 1 milyondan fazla Yahudi tahliye edilebilmişti ki bu rakam Sovyetler Birliği'nin Avrupa kısmındaki Yahudi nüfusunun yaklaşık üçte birine tekabül ediyordu. Buna ek olarak, önemli sayıda etnik Yahudi, devlet yetkililerinin

⁶ *Sovetsko-İzrailiskie Otnosheniya (1941-1953)*, Cilt 1, (Moskova: Mejdunarodnie Otnosheniya, 2000), 112.

⁷ Golda Meir, *My Life* (London: Weidenfeld and Nicolson, 2023), 188.

⁸ Yehuda Bauer, "Was it the Nazis' Original Plan?", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 450 (1980): 35-45.

müdahalesi olmadan kaçabilmiştir. Alman işgaline maruz kalmayan Sovyet topraklarındaki Yahudi nüfus ise yaklaşık 1 milyon civarındaydı.⁹

İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında dönemin Sovyet liderleri, işgal edilmiş bölgelerdeki Yahudilerin toplu olarak öldürülmesi konusunda temkinli davranmış ve Yahudilerin Slavlarla aynı şekilde zulüm gördüğünü vurgulamışlardır. Çarlık Rusya'nın sonunu getirmiş Ekim Devrimi'nin yıldönümü olan 7 Kasım 1941 tarihinde dönemin Sovyet lideri Stalin önemli bir konuşma yaparak, özellikle Hitler Almanya'sının Çarlık rejiminin yaptığı gibi Yahudi katliamları yapmaya hevesli olduklarını belirtmiştir.¹⁰

Savaş sırasında Nazilerin işgal ettikleri Sovyet topraklarında yerel halka polis birliklerine katılmaları ve Yahudilerin imhasında işbirliği yapmaları için çağrılar yapsa da sonuçta farklı etkileri olmuştur. Baltık ülkelerinde halkın sadece küçük bir kısmı bu tür birliklere katılmış; Belarus'ta ise Yahudilerin katledilmesi destek görmemiştir. İşgal altındaki Sovyet coğrafyasında yerel nüfus arasında, Yahudi nüfusun katledilmesinde Nazileri aktif olarak destekleyen çok az sayıda insan olmuştur. Hitler Almanya'sı, yerel milliyetçilerin Yahudilerin katledilmesini Bolşevizm'e karşı mücadeleye bir katkı olarak gördüğü Ukrayna'da başarılı olabilmıştır. Böylece, savaşın ilk yıllarında 1941 yılı sonuna gelindiğinde, yerel halkın da dahil olduğu bir Yahudi pogromu dalgası Batı Ukrayna'da yaklaşık 28.000 Yahudi öldürülmesiyle sonuçlanmıştır.¹¹

İsrail devleti kurulmasına ilişkin Stalin'i neyin harekete geçirdiğine dair daha az popüler olan yaklaşımlar da mevcuttur. Bunlardan ilki, Stalin'in bir Yahudi devletinin kurulmasına yardım etmesi, mümkün olan en kısa sürede nükleer silah elde etmek isteğiyle ilişkilendirilmektedir.¹² İsrail'in kurulmasına Sovyetler Birliği'nin yardımı karşılığında, ABD'nin nükleer programının geliştirilmesinde yer almış Yahudi bilim adamlarının gizli bilgileri ve gelişmeleri Sovyetler Birliği ile paylaşma sözü verdiği iddia edilmektedir.

⁹ Mark Kupovetskiy, "Lyudskie poteri evreyskoqo naseleniya v poslevoennikh granitsakh SSSR v godi Velikoy Otechestvennoy voyni", *Vestnik Evreyskoqo universiteta* 2, no.9 (1995): 137.

¹⁰ Solomon M. Schwarz, *Evrei v Sovetskom Soyuze s nachala Vtoroy Mirovoy voyni, 1939-1965* (New York: American Jewish Labor Committee, 1966), 55.

¹¹ Yitzhak Arad (haz.), *Unichtojenie evreev SSSR v godi nemetskoy okkupatsii (1941-1944)*, (Kudüs: Tarbut, 1991), 12.

¹² "İzrail v obmen na bombu: vskrilis sekreti sovetsko-amerikanskoy yadernoy gonki," *Moskovskiy Komsomolets*, 17 Temmuz 2019, <https://www.mk.ru/social/2019/07/17/izrail-v-obmen-na-bombu-vskrylis-sekret-y-sovetskoamerikanskoy-yadernoy-gonki.html> (erişim:18.12.2024)

Sovyetler Birliği'nin bağımsız bir İsrail devletinin kuruluşuna desteği, öncelikli olarak dış politikasındaki jeo-stratejik çıkarları açısından değerlendirilebilir. Stalin, dönemin uluslararası sisteminde kendisine bağımlı yeni bir sosyalizm kalesi kazanmayı ve aynı zamanda ABD ve Büyük Britanya gibi rakip güçleri sıkıştırmayı amaçlamıştır.

Siyasi açıdan değerlendirildiğinde, Sovyetler Birliği'nde *Yahudi sorunu* her zaman ayrı bir konumda olmuştur. Tarihi belgelerde ve Sovyetler Birliği'nin Yahudi politikasında, Stalin'in aslında Yahudilerin haklarını savunmanın ateşli bir destekçisi olmaktan ziyade bir Yahudi karşıtı olduğu da iddia edilebilir. Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla ülkedeki Yahudi nüfusun vatandaşlık hakları önemli ölçüde artmıştır. Ancak bahsi geçen dönemde, Sovyet yetkililerin Yahudilere özel bir ayrıcalık tanımak niyetinde olmamıştır. Aslında, Sovyetler Birliği'nde antisemitizmin, gizli bir biçimde de olsa kozmopolitiz ideoloji altında saklanarak iç politikada her zaman mevcut olduğu iddia edilebilir. Kırım'da bir Yahudi özerkliği kurulması fikri gündeme geldiğinde, Stalin tarafından reddedilmiş ve sonrasında bu projenin öncülerinden biri olan Yahudi tiyatro yönetmeni Solomon Mikhoels, NKVD¹³ tarafından öldürülmüştür.¹⁴

Bilindiği gibi, Theodor Herzl tarafından siyasi Siyonizm'in ana hedefi bir Yahudi devletinin kurulması olarak belirlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın arifesinde Siyonist hareket, Filistin'de bir Yahudi devleti kurma fikriyle objektif olarak Sovyetler Birliği'nin müttefiki haline gelmiştir. Sovyet liderliği, Almanya ile yaklaşan savaşta Filistin'de Yahudiler için bir devlet kurulması fikrine verilecek desteğin, Uzak Doğu'da bir Yahudi özerk bölgesi veya Kırım'da bir Yahudi cumhuriyeti kurulması planlarından daha önemli olacağını fark etmiştir.

1942 yılı başlarında Sovyetler Birliği güvenlik birimleri güdümünde kurulmuş olması Yahudi Anti-Faşist Komitesi'nin¹⁵, Stalin'in antisemitizmin

¹³ Sovyetler Birliği'nde İçişleri Halk Komiserliği ismiyle bilinen bir devlet birimi.

¹⁴ "Neschastniy sluchay: smert Solomona Mikhoelsa", BBC, 13 Ocak 2018, <https://www.bbc.com/russian/features-42670305> (erişim: 15.10.2024).

¹⁵ Yahudi Anti-Faşist Komitesi (JAC), H. Ehrlich ve W. Alter tarafından planlanan uluslararası Yahudi Anti-Hitler Komitesi yerine 1942 yılı başlarında Sovyetler Birliği NKVD tarafından Sovinformburo adı altında SSCB'de Sovyet Yahudi aydınlarının temsilcilerinden yurtdışında propaganda amacıyla kurulmuş bir kamu kuruluşu.

unsurlarını terk etmeye karar verdiğinin ve dünya genelindeki Yahudilere Sovyetler Birliği ile dayanışma çağrısını desteklediğinin bir göstergesi olmuştur. Yishuv¹⁶ da dahil olmak üzere dünya Yahudilerinin bu çağrıya olumlu yanıt vermesi dikkat çekmiştir. Yahudi Anti-Faşist Komitesi kurulmasının ve dünyanın farklı bölgelerindeki Yahudilerin destek vermesinin etkisinden Stalin'in "İsrail'in kurulmasını kabul edelim. Bu, Arap devletlerinin başına bela olacak ve onları İngiltere'ye sırt çevirmeye zorlayacaktır. Sonunda Mısır, Suriye, Türkiye ve Irak'ta İngiliz etkisi tamamen zayıflayacaktır." söylemi, onun gerçek niyetini ortaya koymuştur.¹⁷

Stalin'in, bir Yahudi devlet kurma fikrine uluslararası sistemdeki gelişmelerden bağımsız bir politika izlediği de iddia edilebilir. Dönemin son Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı olarak İsrail'i ziyaret eden diplomatlardan Aleksandr Bessmertnikh'in¹⁸ hatıralarında, İkinci Dünya Savaşı devam ettiği bir dönemde gerçekleşmiş Yalta Konferansı'nda dönemin ABD Başkanı Roosevelt ile Stalin arasında geçen konuşmanın ilginç bir ayrıntısına yer verilmiştir.¹⁹ İki liderin konuşmasında, Roosevelt, Stalin'e kendisini bir Siyonist olarak görüp görmediğini sormuş ve Stalin, hayırdan çok evet cevabını vermiştir. Bu gerçek ancak Amerikalı diplomatların konuşmanın bu bölümünü muhafaza etmeleri sayesinde öğrenilebilmiştir. Bu da Stalin'in İsrail'in kuruluşundaki rolünü bir kez daha teyit etmektedir.²⁰

2. İsrail Devleti'nin Kuruluş Sürecinde Sovyetler Birliği'nin Birleşmiş Milletler'deki (BM) Rolü

Yukarıdaki iddiaların veya Stalin'in gerekçelerinin ne olduğuna bakılmaksızın, 1947 yılında Sovyetler Birliği, İsrail'in kurulması projesini BM

¹⁶ Filistin'deki (Eretz Yisrael) Yahudi nüfusunun ortak adı. Bu isim çoğunlukla 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasından önce Filistin'de yaşayan Yahudilerden oluşan bir topluluk için kullanılmıştır. Kelime anlamı *yerleşim* olan Yişuv, Yahudi yerleşimi olarak tercüme edilen daha uzun bir terim olan Ha-Ishuv Ha-Ivri'nin bir parçasıdır. Yishuv ayrıca Eski ve Yeni Yishuv olarak ikiye ayrılır.

¹⁷ Pavel A. Sudoplatov, *Razvedka i Kreml: Zapiski nejelatelnoço svidetelya*, (Moskova: Geya, 1996), 349.

¹⁸ 1991 yılı Ocak-Ağustos döneminde SSCB Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. Bakan olarak, SSCB ve ABD'nin eş başkanlığını yaptığı Orta Doğu konulu uluslararası barış konferansının hazırlıklarına katılmış, fakat konferans, kendisinin istifasından sonra Ekim 1991'de Madrid'de yapılmıştır. Bu sürecin bir parçası olarak İsrail'i ziyaret eden ilk Sovyet Dışişleri Bakanı olmuştur.

¹⁹ Valeriy Vorobev, „Gertsliyskaya konferentsiya v Yeruslime,“ *Mejdunarodnaya Jizn* 6 (2008): 74.

²⁰ Vorobev, „Gertsliyskaya konferentsiya,“ 74.

mecrasında resmen desteklemiştir. Kremlin'in Filistin sorununa ilişkin planları, savaş sonrası düzenlemeleri hazırlama Komisyonu Başkanı Litvinov'un 27 Temmuz 1945 tarihli notunda ifade edilen, Filistin üzerinde kolektif vesayet kurma fikrinden kaynaklanmaktadır.²¹ Ancak kısa bir süre sonra, Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu Dairesi, Kremlin'in politikasının daha belirgin olduğu bir başka nota hazırlamış; İngiliz Mandasının iptali talebine ek olarak, daha önce kurulan Anglo-Amerikan Komisyonunun uygunsuzluğundan bahsederek yabancı askeri birliklerin Filistin topraklarından çekilmesi ve bu topraklar üzerinde Birleşmiş Milletler vesayetine ilişkin öneriler içeren bir politika izlemiştir.²²

İsrail'in kurulduğu dönemde Sovyetler Birliği, dünyada antisemitizmin cezai bir suç olduğunu kabul eden tek devlet olmuştur.²³ Dönemin Sovyet Dışişleri Bakanı Vyacheslav Molotov, Birleşmiş Milletler'de (BM) bir konuşma yaparak geleneksel Komünist yaklaşımdan farklı bir şekilde burjuva milliyetçiliğinin bir biçimi olarak Siyonizm'i kınamaktan kaçmış ve konuşmasında, "Arap devletlerinin temsilcileri sanki Filistin'in bölünmesi tarihsel bir adaletsizlikmiş gibi konuşuyorlar. Ancak Yahudi halkının uzun bir tarihsel dönem boyunca Filistin'e bağlı olması nedeniyle bu bakış açısına katılmak mümkün değil" diye ifade etmiştir. Ancak Troçkistler gibi komünist hareketindeki isimler de, Arap ve Yahudi işçi sınıfının birleşerek Batı emperyalizmine karşı birlikte mücadele etmesi gerektiği görüşünü desteklemişlerdir. Sovyet muhaliflerinden olmuş Lev Troçki, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce "Yahudi sorununu Yahudileri Filistin'e yerleştirerek çözme girişiminin, Yahudi halkıyla trajik bir alay olarak görülebileceğini ve askeri gelişmelerin Filistin'i birkaç yüz bin Yahudi için kanlı bir tuzağa dönüştürebileceğini" ifade etmiştir.²⁴

Yahudiler ve Araplar arasındaki düşmanlık nedeniyle Filistin sorununu tek başına çözemeyeceğini kabullenmiş dönemin Londra hükümeti, konunun tartışılmasını BM'ye havale edilmesi gerektiğini açıklamıştır. 1947-1948

²¹ *Sovetsko-İzrailskie Otnosheniya (1941-1953)*, Cilt 1, (Moskova: Mejdunarodnie Otnosheniya, 2000), 122.

²² *Sovetsko-İzrailskie Otnosheniya*, 145.

²³ Sergey Markedonov, *Turbulentnaya Evraziya*, (Moskova: Academia, 2010), 138.

²⁴ Lev Trotsky, "On the Jewish Problem", *Fourth International* 6, no.12 (1945), <https://www.marxists.org/history/etol/newspape/fi/vol06/no12/trotsky.htm> (erişim: 18.12.2024)

yıllarında Filistin sorununa yönelik arayış ve çözüm girişimleri BM'de yoğunlaşmış ve yoğun tartışmalara konu olmuştur. Nisan-Mayıs 1947'de BM Genel Kurulu'nun bu konuya ayrılmış ilk özel oturumu ve Eylül-Kasım 1947'de BM Genel Kurulu'nun ikinci oturumu gerçekleşmiştir.

28 Nisan 1947'de BM Genel Kurulu'nun Filistin sorununun tartışılmasına ayrılan özel oturumu New York'ta açılmış ve Sovyetler Birliği, Filistin sorununun çözümü sürücüne dahil olmuştur.²⁵ Sovyet liderliğinin resmi pozisyonu, Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanlığı tarafından BM Daimi Temsilcisi Gromiko'ya gönderilen, BM Genel Kurul'unun Nisan ayındaki oturumunda yapılacak konuşma için hazırlanmış tezlerde belirtilmiştir. Bu tezlerin özü, Filistin'e ilişkin mandanın pratikte gerçekleştirilemez olduğunun kanıtlandığı ve soruna kökten yeni bir çözüm bulunması gerektiği gerçeğine dayanıyordu. Sovyetler Birliği, Filistin sorununun çözümü için iki ana seçenek üzerinde duruyordu. İlk seçenek, her iki etnik grup için eşit haklara sahip birleşik federatif Arap-Yahudi devletinin kurulmasıydı. Yahudiler ve Araplar arasındaki karmaşık ilişkiler göz önüne alındığında bu seçeneğin mümkün olmadığı ortaya çıkarsa, o zaman Filistin'in Yahudi ve Arap olmak üzere iki bağımsız devlete bölünmesini öngören ikinci seçenek öne sürülmeliydi.

14 Mayıs 1947 tarihinde BM Genel Kurulu'nun ilkbahar özel oturumunda bir konuşma yapan dönemin Sovyet BM temsilcisi Gromiko, Yahudi halkının ve Filistin'deki Arap halkının meşru çıkarlarının ancak bağımsız, iki birleşik demokratik bir Arap-Yahudi devletinin kurulması koşuluyla korunabileceğini belirtmiştir.²⁶ Gromiko, ayrıca "Yahudiler ve Araplar arasındaki ilişkilerin, böyle bir devletin kurulmasını imkansız kılacak kadar bozulması durumunda ise, Filistin'in bölünmesi ve Yahudi ve Arap olmak üzere iki bağımsız devletin kurulması kabul edilmelidir" görüşünü ifade ederek, konuya ilişkin Kremlin'in resmi politikasını da açıklamıştır.

15 Mayıs 1947 tarihli BM Genel Kurulu'nun özel bir oturumunda Filistin sorununu incelemek üzere bir komitenin oluşturulması kararlaştırılarak görev ve yetkileri onaylanmıştır.²⁷

²⁵ Yuen-li Liang, "The Palestine Commission", *The American Journal of International Law* 42, no.3 (1948): 649.

²⁶ Michael Shterenshis, *Istoriya Gosudarstva Izrail* (Hertseliya: Isradon, 2005), 136.

²⁷ Yuen-li Liang, "The Palestine Commission"; Komite Avustralya, Kanada, Çekoslovakya, Guatemala, Hindistan, İran, Hollanda, Peru, Uruguay, Çekoslovakya, İsveç ve Yugoslavya

30 Eylül 1947'de dönemin Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Molotov, New York'a, BM Genel Kurulunun ikinci oturumunda Sovyet delegasyonuna başkanlık eden Vishinsky'ye, Filistin'in bölünmesi konusunda Komisyonun çoğunluk görüşüne itiraz etmemesi talimatını²⁸ ve aynı gün Molotov, Vishinsky'ye bu talimatı açıklayan daha bir telgraf göndermiştir. Telgrafta BM komisyonunun çoğunluğu ayrı bir Yahudi devletinin kurulmasından yana olduğu için, Sovyet delegasyonunun bu konuda Kremlin'in temelde örtüşen çoğunluğun görüşünü desteklemesi gerektiği belirtilmiştir.²⁹

Moskova'nın direktifleri doğrultusunda, Sovyet delegasyonunun bir üyesi olan S. K. Tsarapkin, 13 Ekim 1947'de BM Genel Kurulu tarafından Filistin sorunuyla ilgili olarak kurulan özel komitede yukarıdaki raporun görüşülmesi sırasında söz almış; Yahudi halkının kendi devletini kurma isteğinin anlaşılabilir olduğunu ve bu hakkı inkar etmenin haksızlık olacağını vurgulayarak, BM Genel Kurul'unun Filistin'de bir Arap ve bir Yahudi devleti kurulmasına karar verdiği takdirde, Filistin sorununun bir bütün olarak çözümü yolunda büyük bir adım atılmış olacağını belirtmiştir.³⁰

25 Kasım 1947 tarihinde BM Genel Kurulu Filistin Sorunu Özel Komitesi, Filistin'in Arap ve Yahudi olmak üzere iki devlete bölünmesini öngören bir teklifi kabul etmiş³¹; bu önerinin BM Genel Kurulu'nun genel oturumlarında ele alınması 26-29 Kasım 1947 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

temsilcilerinden oluşuyordu. Beklendiği üzere, komite tarafsız ülkelerin temsilcilerinden oluşmaktaydı, ancak oy hakkı olmamak şartıyla Arap ülkeleri, ABD ve Büyük Britanya'dan da temsilcilerin yer alması önerilmişti. Bu komitenin raporu 1 Eylül 1947'de BM Genel Kurulu'nun ikinci oturumuna sunuldu. Komite Filistin'in yerleşimi için iki plan önerdi. Kanada, Çekoslovakya, Guatemala, Hollanda, Peru, İsveç, Uruguay ve Kanada temsilcileri tarafından onaylanan plan, Filistin'in Arap ve Yahudi olmak üzere iki bağımsız devlete bölünmesini öngörüyordu (çoğunluk planı). Avustralya, Hindistan, İran ve Yugoslavya temsilcileri tarafından tercih edilen öneri ise Filistin'de federasyon ilkelerine dayalı iki uluslu bir Arap-Yahudi devletinin kurulmasını öngörüyordu (azınlık planı).

²⁸ *Sovetsko-İzrail'skie Otnosheniya (1941-1953)*, Cilt 1, (Moskova: Mejdunarodnie Otnosheniya, 2000), 95.

²⁹ *Sovetsko-İzrail'skie Otnosheniya (1941-1953)*, 251.

³⁰ *Sovetsko-İzrail'skie Otnosheniya (1941-1953)*, 95.

³¹ "The Question of Palestine", *UN General Assembly Resolution 181*, 28 Kasım 1947, www.un.org/unispal/document/auto-insert-185393/ (erişim: 16.12.2024)

Gromiko, BM Genel Kurulu'nun 26 Kasım 1947 tarihinde gerçekleştirilmiş ikinci oturumunda yaptığı konuşmasında, Sovyetler Birliği'nin Filistin'in bölünmesi planına bağlılığını bir kez daha teyit etmiştir.³² Arap ülkelerinin temsilcilerinden gelen eleştirilere “Araplar, bölgenin bölünmesinin tarihi bir adaletsizlik olduğuna işaret ediyor. Ancak Yahudi halkının Eretz-İsrail ile tarihin uzun bir dönemi boyunca bağlantılı olması nedeniyle bu bakış açısına katılmak mümkün değildir.” şeklinde karşılık vermiştir.³³ Gromiko'ya göre, dünya savaşının sonuçları nedeniyle Yahudi halkının içinde bulunduğu durum göz ardı edilmemeliydi ve bir halk olarak Yahudilerin diğer tüm halklardan daha fazla acı çekmiş olduğu kabul edilmeliydi.³⁴

Filistin'i Arap ve Yahudi bölgelerine ayırma planını tüm BM üyesi devletler onaylamadığı için mevcut Yahudi devleti yerine bir Arap-Yahudi konglomerası ortaya çıkma ihtimali de olmuştur. Fakat Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa'daki komünist devletlerin de yardımıyla, iki halk için iki devlet kavramı lehine oyların 2/3'ünü almayı başarmıştır. Aynı zamanda BM'de Sovyet diplomatlar Yahudilerin çıkarlarını destekleyerek onlar için uygun koşullar elde etmeye çalışmışlardır. Bu nedenle Sovyet diplomatlar, Filistinli mültecilerin Yahudi devletine geri dönüş hakkına ilişkin karara karşı oy kullanmış ve bölünmede mümkün olduğunca fazla toprağın İngiliz yanlısı, genellikle Arap yanlısı devletler yerine Yahudilere verilmesini sağlamaya çalışmışlardır. Eski İsrail Dışişleri Bakanı Abba Eban, Sovyet temsilcilerinin BM Güvenlik Konseyi'nde sadece İsrail müttefiki olarak değil, İsrail'in elçisi olarak çalıştıklarını beyan etmiştir.³⁵ Bu anlamda, İsrail'in ilk Moskova Büyükelçisi ve daha sonra İsrail Başbakanı da olmuş Golda Meir'in anılarında, “1947 sonbaharında, BM'de tartışmalar sürerken, Sovyet bloğu ülkelerinin de bizi destekliyor olduğu anlaşılmaktaydı. Çünkü Rusların kendileri de Hitler Almanya üzerinde zaferleri için korkunç bir bedel ödemişlerdi ve bu nedenle Nazilerin ellerinde çok acı çeken Yahudilere derin bir sempati duyuyor ve devletlerini kurmayı hak ettiklerini anlıyorlardı”³⁶ sözleri dikkat çekmiştir.

³² Obsujdenie Palestinskoqo Voprosa, Sto Dvadsat Pyatoe Plenarnoe Zasedanie OON, 26 Kasım 1947, New York, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/ng9/117/03/pdf/ng911703.pdf> (erişim: 16.12.2024)

³³ *Sovetsko-İzrailskie Otnosheniya (1941-1953)*, 217.

³⁴ *Sovetsko-İzrailskie Otnosheniya (1941-1953)*, 218.

³⁵ Ardie Geldman, “Israel's Independence Day: A pile on of miracles,” *The Jerusalem Post*, 25 Nisan 2023, <https://www.jpost.com/opinion/article-740168> (erişim: 17.12.2024)

³⁶ Golda Meir, *My Life* (2023), 218.

Gromiko'nun 26 Kasım 1947 tarihli konuşması, İsrail devletinin kurulmasında bir dönüm noktası olarak görülmelidir. BM Genel Kurulu'nda Filistin'in bölünmesini ve iki bağımsız devletin kurulmasını öngören kararın kabul edilmesi, bu konuşmadan üç gün sonra gerçekleşmiştir.

Dönemin ABD Başkanı Truman'ın Yahudi yanlısı tutumu, ABD ile Filistin'in bölünmesine oybirliğiyle karşı çıkmış bölgedeki Arap devletleri arasındaki ilişkileri de karmaşıkleştirmiştir. Karışıklıklar daha 1946'da dönemin ABD Başkanı Truman'ın yüz bin Yahudi'nin Filistin'e girmesine izin verilmesi konusunda ısrar etmesi ve bunun Arapların sert tepkisine yol açmasıyla başlamıştır. Arap liderlerin Amerikalılarla kavgası, aslında Sovyet yönetiminin planladığı stratejinin bir parçası olarak işine geliyordu. Avrupa'da olası bir çatışma çıkması durumunda, hem Amerikalılar hem de İngilizler savaşmak için Arapların sahip olduğu petrole ihtiyaç duyacaklardı. Arap devletleri ile ABD arasındaki sorunlar, Ortadoğu'nun hidrokarbon kaynaklarına bağımlı olmayan Sovyetler Birliği'ni daha avantajlı bir konuma getirmiş olacaktı.

Tsarapkin, 3 Mayıs 1948'de BM Genel Kurulu Birinci Komite toplantısında yaptığı konuşmasında, Sovyetler Birliği'nin, ABD'nin Filistin halkına bir vesayet rejimi dayatma girişimlerini reddettiğini beyan etmiştir.³⁷ BM Genel Kurulu Birinci Komitesi'nin 4 Mayıs 1948 tarihli toplantısında konuşan Gromiko ise, kayıymılık anlaşması taslağının görüşülmeye devam edilmesinin faydasız olduğunu vurgulamıştır³⁸: "...SSCB delegasyonu, Genel Kurul'un Filistin'de akan kana ancak ülkenin bölünmesi planını uygulayarak son verebileceğine inanmaktadır. Ayrıca, Filistin'in bölünmesine karşı çıkanlar, Senyor Askarate'nin açıklamasında ve Yahudi Ajansı tarafından sağlanan verilerde belirtildiği gibi, basında çıkan sayısız rapordan bahsetmeye gerek yok, bu bölünmenin aslında zaten devam etmekte olduğunu kabul etmelidir. Bazı ülkelerin bölünmeyi engelleme çabalarına rağmen Yahudi Devleti fiilen mevcuttur."

14-15 Mayıs 1948 tarihlerinde, dönemin MAPAI³⁹ partisi lideri David Ben-Gurion, İsrail devletinin kuruluşuna ilişkin Bağımsızlık Bildirgesini

³⁷ *Sovetsko-İzrailskie Otnosheniya (1941-1953)*, 96.

³⁸ *Sovetsko-İzrailskie Otnosheniya (1941-1953)*, 96.

³⁹ MAPAI (Mifletet Poalei Eretz Yisrael/ İsrail İşçi Partisi), 1930'da kurulan ve sosyalist ilkelere dayanan İşçi Siyonizmi'nden doğan bir işçi partisi. MAPAI, 1968'de İşçi Partisi'nin

okumuştur. 16 Mayıs 1948'de İsrail Geçici Hükümeti Dışişleri Bakanı Moşe Şaret, İsrail Geçici Hükümeti adına dönemin Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Molotov'a, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Hükümeti'nden İsrail devletini ve geçici hükümetini resmen tanınması ricasıyla bir mektup göndermiştir.⁴⁰ Molotov tarafından 18 Mayıs 1948 tarihinde Şaret'e gönderilmiş cevap mektubunda şu ifadeler yer almıştır: "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Hükümeti'nin İsrail Devleti'ni ve geçici hükümetini resmen tanımaya karar verdiğini bildiririm. Sovyet Hükümeti, Yahudi halkının kendi egemen devletini kurmasının Filistin ve Orta Doğu'da barış ve güvenliğin güçlendirilmesine hizmet edeceğini ummaktadır ve SSCB ile İsrail Devleti arasındaki dostane ilişkilerin başarılı bir şekilde gelişeceğine olan güvenini ifade etmektedir."⁴¹

Sovyetler Birliği, 17 Mayıs 1948'de İsrail'i *de-jure* olarak tanıyan ilk ülke oldu.⁴² Bu tanıma, İsrail Dışişleri Bakanı Moshe Şaret'in Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov'a gönderdiği ve İsrail Devleti ile geçici hükümetinin Sovyetler Birliği hükümeti tarafından resmen tanınmasını talep ettiği mesajın alınmasının ardından gerçekleşmiştir. Şaret'e göre bu tanıma, Sovyetler Birliği ve halkı ile İsrail Devleti ve orada yaşayan Yahudi halkı arasındaki ilişkileri güçlendirecekti.

Stalin liderliğindeki Sovyetler Birliği'nin Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması projesine verdiği destek olmadan İsrail'in kurulmasının imkânsız olabileceği iddia edilebilir. Sovyetler Birliği'nin yoğun diplomatik mücadelesi sonucunda, İsrail ancak 1948'de uluslararası sistemin gerçek bir devleti olarak var olabildi. Aynı dönemde bölgeyi yöneten İngiliz mandası sona erdiğinden, Stalin'in Büyük Britanya ve bölgenin Arap devletlerine karşı aldığı kararın

kurulmasından önce İsrail siyasetinde baskın partiydi. İsrail'in ilk başbakanı David Ben-Gurion MAPAI başkanı olmuştur.

⁴⁰ *Telegramma ministra inostrannikh del Izrailya M. Shertoka ministru inostrannikh del SSSR V.M. Molotovu. 15 maya 1948 g., Mejdunarodnaya Jizn 10, no.90 (1998),* <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/277323-telegramma-ministra-inostrannyh-del-izrailya-m-shertoka-ministru-inostrannyh-del-sssr-v-m-molotovu-15-maya-1948-g> (erişim: 22 Aralık 2024)

⁴¹ John Lockwood, "Recognition of Israel," *The American Journal of International Law* 42, no.4 (1948):620.

⁴² ABD, SSCB'nin önüne geçmek için İsrail'i bağımsızlığını ilan ettiği gün *de-facto* olarak tanımıştır. Tel-Aviv'deki Sovyetler Birliği Büyükelçiliği 10 Ağustos 1948 tarihinde açılmıştır. İsrail'in Moskova Büyükelçiliği 6 Eylül 1948 tarihinde açılmıştır.

Sovyetler Birliği ve İsrail ilişkilerinde tarihi bir öneme sahip olduğu da ifade edilebilir.

İsrail devletinin dünyanın siyasi haritasında yer alması, birçok açıdan BM'deki iç diplomasi çalışmalarının bir sonucu olmuştur. Ayrıca, Sovyetler Birliği dış politika stratejisinde, Doğu Akdeniz'de bir Yahudi sosyalist devleti kurmaktan ziyade, öncelikli olarak Büyük Britanya ve ABD'yi bölgeden çıkarmaya odaklı bir politika izlenmiştir. Bu nedenle, Büyük Britanya ve ABD'nin bölgede askeri üslerinin kurulmaması için diplomasi yürütmüş Sovyetler Birliği, Filistin'deki Yahudi toplumunu destekleme stratejisi izlemiştir. Bu diplomatik mücadelenin ve açıklamaların arkasında yukarıda da belirtildiği üzere, Sovyet etkisinin tüm Ortadoğu bölgesine yayılması ve belki de Sovyetler Birliği'nin uluslararası politikasının bu yönünü Sovyet devletinin dış politika öncelikleri alanında öncü bir konuma getirmek gibi çok özel bir hedefi olmuştur.

İsrail-Sovyetler Birliği ilişkilerinde yaşanmış olumlu gelişmelerin, Stalin'in İsrail'i yönetecek bir hükümet hazırlamış olduğu söylemlerini de beraberinde getirmiştir.⁴³ Örneğin, Kremlin'de yetkililer tarafından hazırlanmış plana göre yeni kurulacak İsrail'in Başbakanı, Bolşevik Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi eski Dışişleri Halk Komiseri Yardımcısı olmuş Solomon Lozovsky olarak belirlenmiş; iki kez Sovyetler Birliği kahramanı olmuş tankçı David Dragunsky, kurulacak hükümette İsrail Savunma Bakanı olarak onaylanmış; SSCB Deniz Kuvvetleri İstihbarat Dairesi'nin kıdemli bir subayı olan Grigory Gilman ise Deniz Kuvvetleri Bakanı olarak belirlenmişti. Ancak sonunda, Rus Yahudisi Ben-Gurion tarafından yönetilen uluslararası Yahudi Ajansı'ndan bir hükümet kurulmuş ve Filistin'e gitmeye hazır olan *Stalinist Yahudi hükümeti* feshedilmiştir.⁴⁴ Fakat Lozovsky liderliğindeki hükümet hiçbir zaman iktidara getirilemese de Sovyetler Birliği'nde, İsrail'in her halükârda Orta Doğu'da önemli müttefik bir devlet olarak kalacağına inanılmıştır.

Ancak Orta Doğu devletlerinin ve bölgede çıkarları olan güçlerin bazılarının, BM'nin kutsal topraklarının bölünerek bağımsız İsrail devleti

⁴³ "Kak Stalin sozdaval Izrail. Zachem SSSR ponadobilsa evreyskiy platsdarm?", *Argumenti i Fakti*, 20 Ekim 2021, https://aif.ru/society/history/kak_stalin_sozdaval_izrail_zachem_sssr_ponadobilsya_evreyskiy_placdarm (erişim: 18.12.2024).

⁴⁴ "Kak Stalin sozdaval Izrail."

kurulmasına destek vermemesi, bölgenin bir sıcak çatışmanın eşiğinde olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Kremlin'de, İsrail'in kurulmasına diplomatik yardım edilmekle yetinilmemiş, askeri olarak olası bir saldırıdan savunulması gerektiği de düşünülmüştür.

İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinden kısa bir süre sonra, bölgenin Arap devletlerinin birleşik orduları, Filistin'i Ölü Deniz'den Akdeniz'e kadar özgürleştirme sözü vererek İsrail'e askeri müdahalede bulunmuşlardır. O dönemde ABD, Ortadoğu'ya silah sağlanmaması konusunda ısrar edince SSCB, İsrail'e doğrudan yardım etmemeye karar vermiştir. Büyük Britanya ise Arap devletlerini silahlandırmaya devam etmiştir.

Kremlin, Sovyetler Birliği ile iyi ilişkilerde olan İsrail'in hayatta kalması için bir dizi somut önlem almaya çalışmıştır. 6 Ekim 1948'de Moskova'daki İsrail büyükelçiliğinin askeri ataşesi Ratner, dönemin Sovyet Savunma Bakanlığı yetkilisi Antonov'la Sovyetler Birliği ve İsrail arasındaki komuta personelinin eğitimi, Sovyetler Birliği tarafından ganimet olarak ele geçirilmiş Alman silahlarının tedariki ve deniz veya hava üsleri gibi askeri işbirliği konularını görüşmüş ve Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanlığı Orta Doğu Dairesi başkanına askeri teçhizatın ayrıntılı bir listesini sunmuşlardır.⁴⁵ Dönemin Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanlığı yetkilisi Bakulin ise, BM'nin çatışmaya taraf devletlere silah tedarikini yasaklaması nedeniyle bu görüşmelerin gizlin kalması gerektiğini;⁴⁶ bunun sadece Sovyetler Birliği'ne değil aynı zamanda İsrail'in konumunu zorlaştırarak zarar verebileceğini ifade etmiştir.

3. Sovyetler Birliği'nin İsrail'e Askeri Desteği

Stalin'in aldığı kararlar, 1947'nin sonlarından itibaren çoğunlukla Alman ve Çek tüfekleri gibi küçük silahlar, havan topları ve birkaç savaş uçağı olmakla Çekoslovakya'dan İsrail'e silahlar gönderilmiştir.⁴⁷ Başlangıçta Alman ve İtalyan silahlarının yanı sıra Çekoslovakya'da Skoda ve CZ fabrikalarında üretilen silahlar da gönderilmiştir. Bunun için, Çekoslovakya'daki Ceske Budejovice'deki havaalanı ana aktarma üssü olarak belirlenmiş; İsrail'e gönderilmek üzere tankçılar ve paraşütçüler eğitilmişlerdir. Sovyetler

⁴⁵ *Telegramma Voennoqo Attashe pri Missii Izrailya v SSSR, Sovetsko-İzrailskie Otnosheniya (1941-1953)*, Cilt 1, (Moskova: Mejdunarodnie Otnosheniya, 2000), 241.

⁴⁶ Pavel Sudoplatov, *Razvedka i Kreml*, (Moskova: Geya, 1996), 351.

⁴⁷ *Sovetsko-İzrailskie Otnosheniya (1941-1953)*, 315.

Birliği'nin desteğiyle 1.500 IDF piyadesi Olomouc'ta, 2.000 piyade Mikulov'da eğitilmiştir. Velké Střebně'de tıbbi personel, Liberec'te telsiz ve telgraf operatörleri ve Pardubice'de elektromekanik eğitimi verilmiştir. İsrail'in ilk Başbakanı olmuş David Ben-Gurion'un, Sovyetler Birliği'nin askeri yardımı olmasaydı, İsrail'in tüm Arap ordularının saldırısına asla dayanamayacağını ifade ettiği bilinmektedir.⁴⁸ Doğu Avrupa ülkelerinden gönderilmiş silahların yanı sıra, Hitler Almanyası'na karşı savaşmış Yahudiler de yeni kurulmuş İsrail için savaşmak adına Filistin'e gelmiştir. Sovyet subaylarının ve Sovyet istihbarat subaylarının İsrail'de İngilizlere karşı savaş ve sabotaj operasyonlarına 1946'dan başlayarak katıldığı bilinmektedir.⁴⁹

Sovyetler Birliği, Çekoslovakya üzerinden İsrail'e silah tedarik etmekle yetinmemiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin Arap ülkelere silah ihracatını yasaklama kararına rağmen, Arap devletleri Ürdün, Irak ve Mısır'daki İngiliz depolarından ve üslerinden gerekli miktarda silah elde edebilmişlerdir. Bu nedenle dönemin Sovyet Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu Dairesi Başkanı Bakulin, Çekoslovakya ve Yugoslavya'ya İsrail devleti temsilcilerine silah satın alma ve Filistin'e top ve uçak gönderme konusunda yardımcı olmanın arzu edilebilirliğini açıkça belirtmiştir.⁵⁰

Sovyetler Birliği'nin kontrolünde, İsrail Özel Kuvvetleri yaratılmış; komandoların oluşturulması ve eğitimi için NKVD-MGB'nin (Berkut müfrezesinden *Stalin'in Şahinleri*, 101. istihbarat okulu ve General Sudoplatov'un *S Müdürlüğü*) operasyonel ve sabotaj çalışmalarında deneyimli en iyi subayları görev yapmışlardır. Bunlara ek olarak, piyade ve havacılıktan iki Sovyet generali, Deniz Kuvvetlerinden bir amiral yardımcısı, 5 albay ve 8 yarbay ve sahada doğrudan çalışacak genç subaylar acilen İsrail'e gönderilmiştir. Sovyet subaylarına İsrail üniformaları giydirilmiş ve belgelerinde Rus isimlerini Yahudi isimleriyle değiştirmişlerdir. Moskova'da, İsrail özel servisinin oluşturulması görevini Sovyet Generali Pavel Raikhman üstlenmiştir.

⁴⁸ Martin Kramer, "Who Saved Israel in 1947?", *Washington Institute*, 6 Kasım 2017, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/who-saved-israel-1947> (erişim: 19.12.2024)

⁴⁹ Pavel Sudoplatov, *Razvedka i Kreml*, 345.

⁵⁰ Sudoplatov, 346.

İsrail tarihine ve istihbarat servislerine Isser Harel adıyla girmiş olan Rus Yahudilerinden İsrail Halperin, Mossad istihbarat servisinin kurucusu ve ilk başkanı olmuştur. Daha sonra ise Shin Bet kamu güvenliği ve karşı istihbarat servisini kurmuştur. Ünlü üç Sovyet kaptanı olarak bilinen Nikolsky, Zaitsev ve Malevany, İsrail Savunma Kuvvetleri'nin özel kuvvetlerinin çalışmalarını tam anlamıyla sıfırdan başlatmış; iki Sovyet deniz subayı ise deniz özel kuvvetleri birimi oluşturmuştur.⁵¹

4. Sovyetler Birliği – İsrail ilişkilerini Diplomatik Krize Götüren Süreç

Sovyetler Birliği'nin İsrail devletinin kurulmasına ve de-jure tanınmasına yardım etmesinin nedenlerinden en önemlisi, jeostratejik boyutuyla Kremlin'in Orta Doğu'da İsrail gibi bir müttefik sağlamak niyeti ile açıklanabilir. Kremlin'in İsrail'i, bölgenin Arap devletlerini destekleyen Büyük Britanya ve ABD gibi güçlere karşı denge unsuru olarak kullanmak gibi bir beklentisi olmuştur.

24 Kasım 1948'de BM Genel Kurulu'nun üçüncü siyasi oturumunda Sovyetler Birliği, İsrail'e savaş ilan eden Arap ordularının derhal geri çekilmesi için bir karar tasarısı önermiştir.⁵² Daha sonra ise 1949 yılında Sovyetler Birliği, İsrail'in BM'ye kabul edilmesini savunmuş ve 5 Mayıs 1949'da dönemin Sovyetler Birliği'nin Birleşmiş Milletler temsilcisi diğer ülkelerin bu konudaki gecikmelerini kınamıştır. Sovyetler Birliği'nde kurulmuş Yahudi Anti-Nazi Komitesi ise İsrail'i destekleyen ve İsrail Devleti savaşçılara yardım için bağış toplama, silahlı somut yardım önerisinde bulunmuştur.

Sovyetler Birliği'nin uluslararası sistemde jeo-stratejik çıkar hesapları daha geniş olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde, ideolojik olarak Sovyet dünya görüşünün Amerikan dünya görüşünden farklılaşması, Avrupa'da, dünya genelinde ve özellikle de sınır bölgelerinde müttefik çemberini genişletme politikasıyla devam etmiştir. ABD, Yunanistan'daki anti-komünist güçleri desteklemiş, Marshall Planı'yla Orta Doğu'da Sovyet karşıtı politikalarla Kremlin karşıtı bloklar oluşturma politikası izlemiş ve Sovyetlerin çıkarlarına tehlike oluşturma girişimlerinde bulunmuştur. Sovyet diplomasisi için bölgedeki İngiliz etkisinin giderek azaldığı bir başarı olsa da

⁵¹ Vladimir Bogdanov, "Izrail'skiy spetnaz", *Rossiyskaya Gazeta*, 26 Kasım 2011, <https://rg.ru/2011/11/26/specslujba-site.html> (erişim: 20.12.2024)

⁵² R. Daurov, "Diplomaticheskie otnosheniya s Izraelem. Doroga dlinnoyu v 15 let", *Mirovaya ekonomika i Mejdunarodnie otnosheniya* 11 (2006): 76.

bu otomatik olarak Sovyet pozisyonlarının güçlenmesi anlamına gelmemiştir. Büyük Britanya'nın yerini ABD almaya başlamıştır. Dolayısıyla İsrail'e desteğin Kremlin'in işine yarayabildiği düşünülebilirdi; çünkü bu devletin varlığı Arap ülkelerinin Sovyet karşıtı mücadelesinde elini zayıflatmış olurdu. Dönemin Sovyetler Birliği siyasi eliti ise, muhtemelen küresel boyutta düşünerek 1940'ların sonlarından itibaren Sovyet dış politikasının önceliğinin, ABD çıkarlarıyla çatıştığı Avrupa olarak belirlemiştir. İsrail'in kurulması, bölgedeki gelişmelere bağlı olan birkaç taktiksel hedefe yönelik olmuştur. İsrail'in Sovyet yanlısı yöneliminin ilan edilmesi durumunda ise, Arap ülkeleri yeni kurulmuş Yahudi devletiyle ilişkilerini netleştirerek Sovyetler Birliği'ni ciddi bir şekilde tehdit edemeyecekti ve Orta Doğu'daki Amerikan yanlısı bloğun zayıflatılması hedefine ulaşılmış olacaktı.

İkinci Dünya Savaşı'nı kazanarak bir Yahudi devletinin kurulmasını desteklemiş dönemin Sovyet liderleri, zamanla ABD ile iyi ilişkiler içinde olan İsrail gibi bir devletin Kremlin'in Orta Doğu stratejisinde beklentilerini karşılamadığını anlamıştır. İsrail'in ilk Cumhurbaşkanı olmuş Haim Weizmann, dönemin ABD Başkanı Truman ile bir görüşmesinde, Truman'ın Sovyetler Birliği'nin etkisinin artacağından doğan endişelerine, bir Yahudi devletinin kurulması projesinin Filistin'de uygulanmasının, komünist görüşlerin Orta Doğu'ya nüfuz etmesi için bir araç olarak kullanılabileceğine ilişkin korkuları olmadığı şeklinde karşılık vermiştir.⁵³ Weizmann'ın, İsrail'in kuruluş döneminde Doğu Avrupa'dan gelmiş Yahudi göçmenlerin komünist bölgeleri terk eden insanlardan oluştuğunu vurgulaması da, devletin bir komünist ideolojiyle yönetilemeyeceğini göstermiştir. Ayrıca, 1950'lerdeki İsrail'deki seçim sonuçları, komünizmin Yahudi toplumunda çok az popülerlik kazandığı gerçeğini de ortaya koymuştur. Weitzmann, eğitilmiş Yahudi köylüler ve vasıflı işçilerin, komünistler tarafından asla kabul edilmeyecek yüksek bir yaşam standardı aramakta olduğunu; komünizm tehlikesinin ise sadece cahil ve kendi başlarına ona direnemeyecek kadar yoksul tabakalarda mevcut olduğunu vurgulamıştır.⁵⁴

Sovyet-İsrail ilişkilerinin gelişmesindeki en önemli engellerden biri, David Ben-Gurion'un Sovyet tarzı komünist ideolojinin İsrail'de uygulanma girişimlerine karşı verdiği mücadelesi olmuştur. Ben-Gurion, Sovyetler Birliği ile ilişki kurmanın pratik sorunlarına ek olarak, ideolojik konularda

⁵³ Harry S. Truman, *Memoirs 1946-1952*, (New York: Da Capo Press, 1986), 158.

⁵⁴ Nikolay Zlobin, "Beliy dom i sozdanie gosudarstva Izrail", *Kontinent* 111, 2002.

uzlaşmayı kabul etmeyen İsraili sol radikallerin muhalefetiyle de karşılaşmıştır. İsrail'deki iç siyasi sorunlar, Sovyetler Birliği ile ilişkilerde ılımlı pragmatik bir yaklaşım ile komünist ideolojinin kategorik olarak reddedilmesi arasındaki çelişkidir. kaynaklanan zorlukları büyük ölçüde arttırmıştır. David Ben-Gurion açıklamalarında, Sovyet ideolojik ve siyasi totalitarizmini şiddetle kınamakta ve komünist bloğun Siyonist harekete karşı mutlak düşmanlığından şüphe etmediğini beyan etmekteydi.⁵⁵ Ben-Gurion, Sovyetler Birliği'ni siyasi ve stratejik bağların olmadığı, ancak belirli siyasi durumlarda anlaşmaya varılabilecek tehlikeli bir ideolojik düşman olarak görmüştür.⁵⁶ Aynı zamanda, Ben-Gurion, Sovyetler Birliği ile her zaman bir çatışmadan kaçınılması gerektiğine inanıyordu.

Sovyetler Birliği'nin çabalarına rağmen, Yahudi devletini Ortadoğu'da bir Sovyet ileri karakoluna dönüştürmek stratejisi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İki ülke arasındaki olumlu ilişkiler uzun sürmemiş; ortaklık ilişkileri, Sovyetler Birliği'nin kendi içindeki Yahudi sorunu yüzünden bozulmaya başlamıştır.

1949 yılı Ocak ayında, İsrail'de Kurucu Meclis seçimlerinde sol güçlerin yenilgiye uğramasının ve solcu MAPAM partisi ile Komünistlerin yer almadığı yeni bir hükümetin kurulmasının ardından Kremlin, İsrail hükümetinin Batı'ya yönelik ekonomik bir yönelimle tarafsız bir dış politika izlemeye devam edeceğine ikna olmuştur. Sonuç olarak, Moskova'da İsrail'e ekonomik ve teknik yardım durdurulma kararı alınmış, BM'ye mültecilerin topraklarından sürülen yerli Arap nüfusun eski ikamet yerlerine geri dönmesi için bir karar tasarısı sunulmuş, Sovyet Yahudilerinin İsrail'e göçü yasaklanmış ve ülkede Tel Aviv'in olumsuz tepkisine neden olan Antisemitizm kampanyasını yoğunlaştırmıştır.

Bu durum, dönemin Tel Aviv hükümetinin olumsuz tepkisine ve 1953 başlarındaki diplomatik krize kadar ilişkilerin daha da soğumasına neden olmuştur. Stalin, Sovyet Yahudilerinin vaat edilmiş topraklara göç etme gibi ihtiyaçları olmadığını vurgulamıştır. Ancak Sovyetler Birliği'ndeki Yahudilerin çoğunun kendi devletlerini kurmak ve ayrılmak istediği de bilinmekteydi. Sovyet Yahudileri arasında Siyonist ideolojinin artması, bunu Sovyet anavatanına sadakatsizlik olarak yorumlayan Stalin'i

⁵⁵ Uri Byaler, "Ben-Gurion i vneshnepoliticheskaya orientachia Izrailya v 1948-1956 godakh," A. Epshteyn (haz.), *Stanovleniye Izraily skoy demokratii: Pervoe desyatiletie*, (Tel-Aviv: Israel Open University, 2001), 17-18.

⁵⁶ Giora Goldberg, "Ben-Gurion and Jewish Foreign Policy," *Jewish Political Studies Review*, 3 no.1/2 (1991): 96.

endişelendirmiştir. Sonuç olarak, Amerikan istihbaratı için çalışmakla suçlanmış Yahudilere ülke çapında ayrımcılık politikaları uygulanmıştır.

Aynı zamanda Sovyetler Birliği yetkilileri ülke genelinde Yahudi gazetelerini ve örgütlerini topluca kapatma kararı almış; Yahudi Anti-Faşist Komitesi feshedilmiştir. Sovyetler Birliği'nde bulunan Yahudi entelektüel eliti üyeleri, film yönetmenleri ve yazarların yanı sıra, sadece Yahudi kökenli oldukları için işten çıkarılan sıradan fabrika işçileri de hedef alınmıştır. Stalin, konuşmalarında sıkıca Yahudi karşıtı söylemlere yer vermiş; 1952 yılında yapmış olduğu bir konuşmasında her Yahudi milliyetçisini Amerikan istihbaratının bir ajanı olarak gördüğünü ifade etmiş; Yahudi milliyetçilerin uluslarının ABD tarafından kurtarıldığına inandıklarından dolayı onları eleştirmiştir. Stalin, Yahudi milliyetçilerinin özellikle Sovyetler Birliği'nde doktorlar arasında çok sayıda olduğuna dikkat çekmiş; sonradan bu sözler Yahudilere karşı *Doktorlar Davası*⁵⁷ adı verilen bir baskı dalgasına yol açmıştır. Yahudi doktorların Amerikan istihbaratı adına, Bolşevik Birlik Komünist Partisi Merkez Komitesi Sekreteri Andrei Jdanov'u kasten öldürdüklerine ve diğer SSCB vatandaşlarına kasten yanlış muamele ettiklerine inanılmıştır.

Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği'nde yaşamış Yahudilerin durumu, İsrail'deki SSCB algısının kötüleşmesinde kesinlikle önemli bir rol oynamıştır. Ancak İsrail'in kendisi de jeo-stratejik çıkarları açısından hemen ABD'nin yanında yer almayı tercih etmiştir. Örneğin, Rus göçmenlerden oluşan ve Kudüs'teki ofislerine Stalin'in portrelerini asan Sovyet yanlısı MAPAM partisi, 1949'daki ilk seçimlerde popülerliğinin zirvesindeyken bile oyların sadece yüzde 15'ini alabilmişlerdir.⁵⁸

1950'lere gelindiğinde İsrail, yeniden ABD, İngiltere ve Fransa'dan silah almaya odaklı politika izlemiş; üç devlet tarafından 25 Mayıs 1950'de İsrail'e silah satışına ilişkin bir anlaşmayla, Arap devletlerinin ve İsrail'in, iç güvenliklerini ve meşru öz savunmalarını sağlamak ve bir bütün olarak bölgenin savunmasındaki rollerini yerine getirmek için belirli bir düzeyde

⁵⁷ Dönemin Sovyet lideri Stalin tarafından, çoğu etnik Yahudi'den oluşan doktorların Sovyet liderlerine komplo düzenleme ve öldürme suçundan yargılandığı davalardır.

⁵⁸ Israeli Electoral History: Elections to the 1st Knesset, 25 Ocak 1949, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/elections-to-the-1st-knesset-january-1949> (erişim: 20.12.2024).

silahlı kuvvet bulundurmaları gerektiği belirtilmiştir.⁵⁹ 1950'lerin başından itibaren İsrail, Sovyetler Birliği ile ilişkilerinden kademeli olarak uzaklaşmıştır. Bu dönemde Moskova ve Tel-Aviv arasındaki siyasi ve ekonomik bağlar azalmış; iki devlet arasındaki işbirliği narenciye tedarikine kadar indirgenmiştir. Şubat 1953 tarihinde, Stalin hayattayken, Sovyetler Birliği ilk kez Tel-Aviv hükümeti ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir.

İsrail'de, Batı dünyası ile bağlantı kurması halinde daha iyi gelişebileceklerine inanılmaktaydı. Savaş sonrası Sovyetler Birliği'nin kendi içinde yeniden inşaya ve kalkınmaya ihtiyacı olduğu için, Kremlin ABD kadar İsrail'e yardım edemeyeceğinin farkında olmuştur. İsrail devletinin kurulması, Arap dünyasını ABD ve Büyük Britanya'ya karşı yöneltilmiş; dönemin Londra hükümeti, Arap dünyasının çıkarlarını koruyamadığı ya da korumak istemediği için eleştirilmiştir. Ayrıca, İsrail'in Batılı devletler ile işbirliği, Arap dünyasını Sovyetler Birliği ile işbirliğine yöneltmiştir. Irak, Mısır, Suriye ve neredeyse tüm Arap dünyasında, 1950'lerde Sovyet ideolojisinin iyi uyum sağladığı Nasyonal Sosyalist fikirler gelişmiş; Mısır ve Suriye kısa sürede Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu'daki müttefikleri haline gelmiş ve 1960'lara gelindiğinde Sovyet etkisi Fas ve Arap Yarımadası'ndaki monarşiler dışında neredeyse tüm Arap ülkelerine yayılmıştır. Sovyetler Birliği, 1955'ten itibaren Arap ülkelerine büyük miktarda silah tedarik etmeye başlamıştır. Sovyet silahları Araplar tarafından İsrail'e karşı savaşlarda kullanılmış ve Sovyet askeri eğitmenler bu savaşlarda önemli görevler üstlenmişlerdir. Buna rağmen Filistin'de, Sovyetler Birliği büyük bir yabancı müttefik, İsrail ise Arapların suç ortağı olarak hatırlanmıştır. Sovyetler Birliği'nin diplomatik ve askeri yardımı olmasaydı İsrail'in oluşumunun zor olacağı gerçeği ise neredeyse unutulmuştur.

Sonuç

Makalede kullanılmış birincil kaynaklara dayanarak, dönemin Sovyet lideri Stalin'in Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması projesine verdiği destek olmadan bu devletin kurulmasının neredeyse imkânsız olabileceği iddia edilebilir. İsrail, 1948'de uluslararası sistemde egemen bir devlet olarak var olabildiğinden ve o tarihte bölgeyi yöneten İngiliz mandası sona erdiğinden, Stalin'in Büyük Britanya ve bölgenin Arap devletlerine karşı

⁵⁹ Shlomo Slonim, "Origins of the 1950 Tripartite Declaration on the Middle East", *Middle Eastern Studies* 23, no.2 (1987):143.

aldığı kararların Sovyetler Birliği için geçici ve İsrail için tarihi bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Büyük Britanya ve ABD'nin Filistin sorununu iki taraflı olarak çözme girişimleri Kremlin'in politikasında değişikliğe yol açmıştır. Stalin, kendisini muzaffer bir komutan olarak gördüğü için jeopolitik çıkarlar elde ederek dünyanın savaş sonrası düzenine katılmak istemiştir. Soğuk Savaş'ın başlaması ve Hitler karşıtı koalisyonun çökmesiyle, Moskova için Büyük Britanya dahil olmak üzere dünyanın dört bir yanındaki etki alanlarından Batılı devletleri çıkarmak acil bir görev haline gelmiştir. Bu kapsamda yorumlandığında, İsrail'in kurulmasının, Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu politikalarını şekillendirecek ve amaçlarını gerçekleştirebilecek bir konuma sahip olabileceği düşünülmüştür.

Tarihsel olarak değerlendirildiğinde, Siyonist ve Komünist ideolojiler arasındaki düşmanlığın arka planında Sovyetler Birliği'nin İsrail'e desteği istisnai bir durum olmuştur. Haziran 1948'de Moshe Sharet'in de ifade ettiği gibi, İsrail'in kurulmasına ilişkin Sovyetler Birliği politikası, Balfour Deklarasyonu'ndan geçen zaman diliminde Siyonizm ve Yahudi halkına karşı dünyada meydana gelmiş en devrimci değişiklik olarak tanımlanabilirdi. Buna rağmen, Sovyetler Birliği'nin politikası hiçbir şekilde Siyonist Yışuv liderliğinin yaklaşımıyla aynı olmamıştır. Bu farklılık da nihayetinde Soğuk Savaş'ın sonraki yıllarında İsrail'in Sovyetler Birliği'nden uzaklaşarak ABD yanında yer almasıyla sonuçlanmıştır.

Böylelikle, Sovyetler Birliği'nin İsrail devletinin kuruluşunda kilit bir rol oynadığı söylenebilir. Bunu birkaç faktöre bağlı olarak yorumlayabiliriz. Öncelikle, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin güçlenen konumu ve Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu'da bu sürece karşı çıkma arzusu, Moskova'nın böyle bir politikaya neden ihtiyaç duyduğunu açıklamaktadır. İkincisi, Sovyetler Birliği'nde Filistin'de ulusal bir Yahudi devletinin kurulmasını aktif olarak destekleyen bir Yahudi diasporasının varlığı da önemli bir faktör olarak gösterilebilir. Üçüncüsü, bir Yahudi ulus-devletinin kurulması Sovyetler Birliği'nin ulusal çıkarlarına uygundu ve hem Ortadoğu'da hem de dünya çapında nüfuzunu genişletme amacına hizmet etmiştir.

Aynı zamanda, Filistin sorununun çözümüne yönelik Sovyet yaklaşımı iki ilkeye dayanıyordu: Birincisi, Yahudi halkının Filistin'le olan bağının tanınması, ikincisi ise Yahudi halkının Filistin'de, on binlerce Yahudi

mülteciyi içine alabilecek kendi devletini kurma hakkının tanınması. Sovyetler Birliği'nin Büyük Britanya'yı Orta Doğu'dan çıkarmaya yönelik ilgisi, Yahudilerin Filistin'de bağımsız bir devlet kurma arzusuyla örtüşmüştür.

Kaynakça

- Bauer, Yehuda. "Was it the Nazis' Original Plan?" *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 450 (1980): 35-45.
- Bogdanov, Vladimir. "Izrail'skiy spetsnaz." *Rossiyskaya Gazeta*, 26 Kasım 2011. <https://rg.ru/2011/11/26/specslujba-site.html> (erişim: 20.12.2024).
- Byaler, Uri. "Ben-Gurion i vneshnepoliticheskaya orientachia Izrailya v 1948-1956 godakh." *Stanovlenie Izrail'skoy demokratii: Pervoe desyatiletie*, haz. A. Epshteyn. Tel-Aviv: Israel Open University, 2001.
- Daurov, R. "Diplomatische otnosheniya s Izraelem. Doroga dlinnoyu v 15 let." *Mirovaya ekonomika i Mejdunarodnie otnosheniya* 11 (2006).
- "Evrei SSSR nakanune voyni. Vostochnie i zapadnie territorii." *The World Holocaust Remembrance Center*. www.yadvashem.org/ru/holocaust/ussr/prewar-ussr.html (erişim: 15.12.2024).
- Geldman, Ardie. "Israel's Independence Day: A pile on of miracles." *The Jerusalem Post*. 25 Nisan 2023, <https://www.jpost.com/opinion/article-740168> (erişim: 17.12.2024).
- "German occupation and alliances". *The Holocaust Explained*. <https://www.theholocaustexplained.org/life-in-nazi-occupied-europe/occupation-case-studies/>. (erişim: 15.12.2024).
- Goldberg, Giora. "Ben-Gurion and Jewish Foreign Policy". *Jewish Political Studies Review* 3(1/2) (1991): 91-101.
- Gorodetsky, Gabriel. *The Maisky Diaries: Red Ambassador to the Court of St. James's*. New Haven: Yale University Press, 2015.
- Gorodetsky, Gabriel. "The Soviet Union's role in the creation of the state of Israel." *Journal of Israeli History* 22/1 (2003): 4-20.
- Israeli Electoral History: Elections to the 1st Knesset. 25 Ocak 1949. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/elections-to-the-1st-knesset-january-1949> (erişim: 20.12.2024).
- "Izrail v obmen na bombu: vskrilis sekreti sovetsko-amerikanskoy yadernoy gonki." *Moskovskiy Komsomolets*. 17 Temmuz 2019.

<https://www.mk.ru/social/2019/07/17/izrail-v-obmen-na-bombu-vskrylis-sekrety-sovetskoamerikanskoy-yadernoy-gonki.html> (erişim:18.12.2024).

“Kak Stalin sozdaval Izrail. Zachem SSSR ponadobilsa evreyskiy platsdarm?” *Argumenti i Fakti*, 20 Ekim 2021.

https://aif.ru/society/history/kak_stalin_sozdaval_izrail_zachem_ssr_ponadobilsya_evreyskiy_placdarm (erişim: 18.12.2024).

Kochavi, Arie J.. “The Struggle against Jewish Immigration”* *Middle Eastern Studies* 34/3 (1998): 146-167.

Kramer, Martin. “Who Saved Israel in 1947?”. *Washington Institute*. 6 Kasım 2017. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/who-saved-israel-1947> (erişim: 19.12.2024).

Kupovetskiy, Mark. “Lyudskie poteri evreyskoqo naseleniya v poslevoennikh granitsakh SSSR v godi Velikoy Otechestvennoy voyni”. *Vestnik Evreyskoqo universiteta* 2(9), 1995.

Liang, Yuen-li. “The Palestine Commission”. *The American Journal of International Law* 42/3 (1948): 649-656.

Lockwood, John. “Recognition of Israel” *The American Journal of International Law* 42/4 (1948): 620-627.

Markedonov, Sergey. *Turbulentnaya Evraziya*. Moskova: Academia, 2010.

Meir, Golda. *My Life*. London: Weidenfeld & Nicolson, 2023.

“Neschastniy sluchay: smert Solomona Mikhovelsa” *BBC*, 13 Ocak 2018. <https://www.bbc.com/russian/features-42670305> (erişim: 15.10.2024).

Nosenko, Tatyana V. “Politika SSSR i SSHA po voprosu sozdaniya gosudarstva Izrail (1945-1948)”. *Vestnik* (2016): 55-89.

Obsujdenie Palestinskogo Voprosa. Sto Dvadtsat Pyatoe Plenarnoe Zasedanie OON. 26 Kasım 1947,

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/ng9/117/03/pdf/ng911703.pdf> (erişim:16.12.2024).

Schwarz, Solomon M. *Evrei v Sovetskom Soyuze s nachala Vtoroy Mirovoy voyni, 1939-1965*. New York: American Jewish Labor Committee, 1966.

Slonim, Shlomo. “Origins of the 1950 Tripartite Declaration on the Middle East”. *Middle Eastern Studies* 23/2 (1987). 135-149. <https://www.jstor.org/stable/4283168?seq=9> (erişim: 10 Ekim 2024)

- Sovetsko-İzrailskie Otnosheniya (1941-1953)*. Cilt 1. Moskova: Mejdunarodnie Otnosheniya, 2000
- Shterenshis, Michael. *Istoriya Gosudarstva Izrail*, Hertseliya: Isradon, 2005.
- Sudoplatov, Pavel A. *Razvedka i Kreml: Zapiski nejelatelnoqo svidetelya*. Moskova: Geya, 1996.
- "The Question of Palestine"* *UN General Assembly Resolution 181*. 28 Kasım 1947, www.un.org/unispal/document/auto-insert-185393/ (erişim: 16.12.2024).
- Telegramma ministra inostrannikh del Izrailya M. Shertoka ministru inostrannikh del SSSR V.M. Molotovu. 15 maya 1948 g. *Mejdunarodnaya Jizn* 10 (1998). <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/277323-telegramma-ministra-inostrannyh-del-izrailya-m-shertoka-ministru-inostrannyh-del-sssr-v-m-molotovu-15-maya-1948-g>
- Trotsky, Lev. "On the Jewish Problem" *Fourth International* 6 (12), 1945, <https://www.marxists.org/history/etol/newspape/fi/vol06/no12/trotsky.htm> (erişim: 18.12.2024).
- Truman, Harry S. *Memoirs 1946-1952*. New York: Da Capo Press, 1986.
- Yitzhak, Arad. *Unichtojenie evreev SSSR v godi nemetskoy okkupatsii (1941-1944)*. Kudüs: Tarbut, 1991.
- Vorobev, Valeriy. "Gertsliyskaya konferentsiya v Yerusalime." *Mejdunarodnaya Jizn* 6 (2008).
- Zlobin, Nikolay. "Beliy dom i sozдание gosudarstva Izrail". *Kontinent* 111 (2002). <https://magazines.gorky.media/continent/2002/111/belyj-dom-i-sozдание-gosudarstva-izrail.html> (erişim: 15 Eylül 2024).

Extended Summary

The Soviet Union's diplomatic support for the establishment of a Jewish state in Palestine at the United Nations General Assembly (UNGA) meetings after the Second World War was complemented by its *de-jure* recognition of Israel as the first state. Prior to the establishment of Israel, the Soviet Union focused on two main options for the solution of the Palestinian question. The first option was the establishment of a united federative Arab-Jewish state with equal rights for both ethnic groups; the second option was the division of Palestine into two independent states, Jewish and Arab. The Soviet Union's diplomatic support for Israel continued with military assistance in the first war between Israel and the Arab states. However, these relations did not last

long, and in the early 1950s the Tel-Aviv government improved its relations with the Western powers, resulting in a crisis that led to the termination of diplomatic relations between Moscow and Tel-Aviv in 1953. The article discusses why the Soviet Union needed the establishment of an Israeli state in the Palestinian territories, what kind of diplomacy it pursued in this process, and the processes that led to the events that caused the diplomatic crisis between Moscow and Tel-Aviv. In particular, the role of Soviet diplomacy in the post-World War II period, both in the Kremlin and at the UN, is discussed. In particular, the article examines the period from the establishment of Israel to the diplomatic crisis in Moscow-Tel-Aviv relations in 1953. The article also analyzes how the Kremlin approached the issue using Soviet and Russian sources and aims to contribute to the Turkish literature.

Based on the sources used in this article, it can be argued that without the support of the then Soviet leader Stalin for the project of establishing a Jewish state in Palestine, the establishment of this state would have been almost impossible. Since Israel was able to actually exist as a state in the international system in 1948 and the British mandate governing the region had ended by then, Stalin's decisions against Great Britain and the Arab states of the region had a temporary significance for the Soviet Union and a historical significance for Israel.

After the Second World War, attempts by Great Britain and the United States to resolve the Palestinian question bilaterally led to a change in the Kremlin's policy. Since Stalin saw himself as a victorious commander, he wanted to participate in the post-war reorganization of the world by acquiring geopolitical interests. With the onset of the Cold War and the collapse of the anti-Hitler coalition, it became an urgent task for Moscow to expel imperialist states, including Great Britain, from their spheres of influence around the world. In this context, it was thought that Israel, which was planned to be established in order to realize the Kremlin's goals, could be in a position to shape the Soviet Union's Middle East policies.

Historically speaking, against the background of the hostility between Zionist and Communist ideologies, the Soviet Union's support for Israel was exceptional. As Moshe Sharet stated in June 1948, the Soviet Union's policy towards the establishment of Israel could be described as the most revolutionary change that had occurred in the world towards Zionism and the Jewish people in the period since the Balfour Declaration. Nevertheless, the Soviet Union's policy was by no means identical to the approach of the

Zionist Yishuv leadership. This difference ultimately resulted in Israel's turning away from the Soviet Union and siding with the United States in the later years of the Cold War.

Thus, it can be said that the Soviet Union played a key role in the creation of the state of Israel. This can be interpreted in terms of several factors. First, the strengthening position of the United States after the Second World War and the Soviet Union's desire to oppose this process in the Middle East explain why Moscow felt the need for such a policy. Secondly, the existence of a Jewish diaspora in the Soviet Union that actively supported the establishment of a Jewish national state in Palestine was also an important factor. Third, the creation of a Jewish nation-state was in the Soviet Union's national interests and served the purpose of expanding its influence both in the Middle East and worldwide.

At the same time, the Soviet approach to the solution of the Palestinian question was based on two principles: First, recognition of the Jewish people's connection to Palestine, and second, recognition of the right of the Jewish people to establish their own state in Palestine, which could include tens of thousands of Jewish refugees. The Soviet Union's interest in getting Great Britain out of the Middle East coincided with the Jewish desire for an independent state in Palestine.